

ВНЕСОК ЕПІСТОЛЯРІЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В ІСТОРИЧНО-ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЦЕС: КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЛИСТУВАННЯ ПИСЬМЕННИЦІ З ЙОСИПОМ МАКОВЕЄМ (1893 р.)

Ірина Козелко,

кандидатка філологічних наук, старша викладачка кафедри українознавства Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (м. Львів, Україна)

У дослідженні зосереджено увагу на листуванні Лесі Українки з громадським діячем Йосипом Маковеєм впродовж 1893 року. На підставі їх аналізу, здійснюється спроба виявити погляди Лесі Українки щодо літературних та мовних питань того часу, а також визначити роль та вплив епістолярію поетеси в історично-літературному процесі.

Ключові слова: *Леся Українка, Йосип Маковей, епістолярій, історично-літературний процес.*

The investigation focuses on Lesya Ukrainka's correspondence with public figure J. Makovei during 1893. Based on their analysis, an attempt is made to identify Lesya Ukrainka's views on literary and linguistic issues of that time, as well as to determine the role and influence of the poet's epistolary in the historical and literary process.

Key words: *Lesya Ukrainka, J. Makovei, epistolary, historical-literary process.*

Вагоме місце у вітчизняному історично-літературному процесі займає епістолярій Лесі Українки – першоджерело віддзеркалення творчої манери поетеси, її самовираження. Часто у її листуванні (з матір'ю, Л. Драгомановою, М. Драгомановим, М. Павликом, І. Франком та іншими) простежується заклик до об'єднання діячів науки та культури заради творення єдиного культурно-історичного процесу.

У сучасному літературознавстві вивчення епістолярної спадщини митців пов'язане із тенденцією поширення філологічного аналізу на жанри нефікційної літератури – щоденники, листи, автобіографії, спогади [1, с. 5].

Епістологія – це наука, яка займається вивченням листів як різновиду літератури. Т. Черкашина визначила, що «до мемуаристики (як багаторівневого виду документалістики) віднесено декілька підвидів: власне мемуаристика, автобіографіка, діаристика, епістолярій тощо» [8, с. 37]. З

огляду на зазначене, листи, як документальний жанр, в праві конкурувати із власне авторськими творами літератури.

Тема епістолярію митців різного часу є не новою, обговорювалась та продовжує обговорюватись науковцями, про що свідчить, наприклад, дослідження етикетних формул в епістолярію О. Кобилянської автора А. Найруліна.

Підтвердженням інтересу до вивчення епістолярію й сьогодні є дисертаційне дослідження 2019 року О. Свириденко «Епістолярій українських письменників-романтиків: проблематика, жанрові особливості та поетика». У ньому авторка досліджує епістолярій українських письменників-романтиків, де розглядається їх проблематика, жанрові особливості та поетика. Вчена стверджує, що «в добу романтизму епістолярій зазнав низку різновидів та модифікацій цього жанру. Продуктом жанрових сумішей та жанрової дифузії стали епістолярна публіцистика, лист-тревелог, лист-наукова стаття, лист-проповідь, лист-сповідь» [6, с. 3].

Слід зазначити, що поодинокі розвідки, що стосуються предмету листування Лесі Українки загалом досліджувала В. Пустовіт. У статті «Епістолярій Лесі Українки як джерело з історії національно-культурного життя українства кінця XIX – початку XX століття» вчена охарактеризувала на підставі аналізу листів погляди Лесі Українки щодо політики, а власне Галичини, мандрівки поетеси, її думки щодо ролі жінки у суспільстві, де вона проводить паралель з жінкою Болгарії, Росії та Галичини [5].

Зважаючи на значимість та вплив епістолярію Лесі України в історично-літературному процесі загалом, вважаємо доцільним та актуальним здійснити окремо дослідження листування поетеси з громадським діячем Й. Маковеєм у період 1893 р.

Мета роботи передбачає розкрити роль листування Лесі Українки з Йосипом Маковеєм в історично-літературному аспекті, а також проаналізувати його і виявити погляди Лесі Українки щодо літературних та мовних питань.

Загалом листування Лесі Українки з Йосипом Маковеєм протягом 1893 р. налічує п'ять листів. Відомо, що ініціатором письмових розмов був Йосип Маковей.

Вперше надруковано це листування у виданні В. Сімовича «Листування Лесі Українки з Йосипом Маковеєм» (Львів, 1938, с. 20 – 22), яке він представив в Українському високому педагогічному інституті у Празі. Предметним є той факт, що саме на ці листи мовознавець звернув увагу і дав їм високу оцінку, підкреслював їхню роль для літературних взаємин між

Наддніпрянщиною й Галичиною та Буковиною. Як вважав В. Сімович, це «твори неабиякої літературної вартости» [7, с. 6]. У них йдеться про вболівання за літературну мову, взаємини між наддніпрянцями та галичанами, розуміння творів письменниці, цікаві ідеї Лесі Українки про вплив біографії на твори письменника, а також переклади.

Як припустив В. Сімович, поява збірки «На крилах пісень» сприяла листуванню між Йосипом Маковеєм, тодішнім співробітником «Зорі» і «Народної Часописі», і Лесею Українкою. У листі від 9 червня 1893 року, адресантка звертається до Йосипа Маковея, як до рецензента цієї збірки. З цього листування випливають світоглядні позиції поетеси: «я не згідна з тим, щоб для зрозуміння чийх-небудь віршів треба знати життєпис автора», або ж «справді, не слід уважати кожної ліричної поезійки за сторінку з автобіографії, бо часто в таких поезіях займенник **я** вживається тільки для більшої виразності» [2]. На наш погляд, так Леся Українка намагалась підкреслити, що не слід всі твори автора сприймати, як такі, що містять біографічні штрихи.

Цікаво, що Леся Українка оперує таким терміном як «ad hominem», що його уживають тодішні французькі критики. Незважаючи на відсутність його тлумачення, застосування номенклатури того часу може вказувати на формування літературного смаку поетеси.

У розмові від 9 червня 1893 року до Й. Маковея Леся Українка відкриває свій внутрішній світ, що увиразнює розуміння змісту її творів. Вона пише про «поетичний настрій», який багато в чому залежить і від погодних умов. Письменниця розкриває свій психологічний портрет: «яка погода в душі, і я пишу найбільше в ті дні, коли на серці негода, тоді чогось швидше робота йде» [2].

Леся Українка надавала перевагу критичним розмовам. Таким вважається її листування з Й. Маковеєм.

У листі, що датований 15 вересня 1893 роком, до Й. Маковея, адресантка зрештою отримала критику на ще не надруковане оповідання «Жаль». Читаємо її рядки: «Павлик радив мені знищити сю повість, бо вона, мовляв він, не придасть нічого до моєї слави, а ще, може, й пошкодить; Франко ж казав, що се найкраща моя річ і що гріх було б не пустити її світ. Отут і слухай кого хоч!..» [3]. Й. Маковей відповів на ці слова, сказавши, – не вірити критикам.

Також у листуванні Леся Українка порушувала важливі мовні питання. Вона прагнула розвитку єдиної літературної мови,

саме тому письменниця обстоювала думку, що «нема чого ставити питання про перемогу того чи іншого діалекта»; «літературна мова мусить витворитись з усіх діалектів, без жодного насильства, сварки й колотнечі» [7, с. 9]. Йосип Маковей у листі від 12 листопада 1893 року, писав: «аби-сьмо вже раз всі однаково писали» [4]. З огляду на зазначене, бачимо, що обоє прагнули до творення єдиної літературної мови.

Леся Українка у листі від 24 грудня 1893 року до Йосипа Маковея описує роздуми про її переклад «Атта Троля».

Розмаїття листів, які написала Леся Українка, з одного боку, показують її приязний характер, багатий внутрішній світ, з іншого – те, що поетеса мала широке коло рецензентів, поціновувачів її таланту. Такий вид комунікації – як лист – заслуговує на особливу увагу у дослідженнях, орієнтованих на зображення особистісного портрету письменниці.

На підставі короткого огляду листування у період 1893 року поетеси Лесі Українки з громадським діячем Йосипом Маковеєм, можемо стверджувати, що вчена сформувала свій ідіостиль митця, і як поетеса, так і адресант у листуванні. У листах авторка виходить на новий рівень творчості – особистісно-орієнтований. Крім того, бачимо, що спілкування торкалось питань творчості, мови, що, вважаємо, вплинуло на формування поглядів Лесі Українки та історично-літературний процес.

Література

1. Ільків А. В. Інтимний дискурс письменницького епістолярію другої половини XIX – початку XX століть: дис. ... д. філол. наук: Івано-Франківськ, 2016. 410 с.

2. Листи Лесі Українки до Йосипа Маковея 9.06.1893. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp/1893/18930609.html>. – дата звернення 13.02.2021.

3. Листи Лесі Українки до Йосипа Маковея 15.09.1893. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp/1893/18930609.html>. – дата звернення 13.02.2021.

4. Листи Лесі Українки до Йосипа Маковея 12.11.1893. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Corresp/1893/18930609.html>. – дата звернення 13.02.2021.

5. Пустовіт В. Епістолярій Лесі Українки як джерело з історії національно-культурного життя українства кінця XIX – початку XX століття. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70). 2020. № 3. Ч. 2. С.147-151.

6. Свириденко О. М. Епістолярій українських письменників романтиків: проблематика, жанрові особливості та поетика: дис. ... д. філол. наук: Переяслав-Хмельницький, 2019. 481 с.

7. Сімович В. Листування Лесі Українки з Й.Маковесем. Львів: Накладом видавничої кооп. «Хортиця», 1938. 78 с.

8. Черкашина Т. Ю. Мемуарно-автобіографічна проза ХХ століття: українська візія: монографія / Т. Ю. Черкашина; [за наук. ред. О. А. Галича]; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Харків: Факт, 2014. 378 с.

УДК 17.023.34:821.161.2.09 А. Українка

ІДЕЯ ЩАСТЯ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ: ФОЛЬКЛОРНО-БІОГРАФІЧНІ ВПЛИВИ

Уляна Луц-Пурій,

кандидатка філософських наук, доцентка, доцентка кафедри філософії та економіки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, співзасновниця Українського інституту дослідження щастя (м. Львів, Україна)

У статті розглянуто фольклорно-біографічні впливи на формування ідеї щастя у творчості Лесі Українки. З'ясовано, що у поезії Лесі Українки щастя ототожнюється з коханням, і на прикладі різних творів відображені нюанси цього ототожнення. На основі аналізу мініатюри Лесі Українки «Щастя» проілюстровані деякі суперечності в художньому змалюванні авторкою феномену щастя. За допомогою герменевтичного підходу зроблена спроба пролити світло на глибинний зміст Лесиної легенди про щастя.

Ключові слова: щастя, кохання, страждання, свобода, евдемонізм.

The paper presents the impact of folklore and personal life experience on the idea of happiness shaped in Lesya Ukrainka's literary works. It is shown that happiness is identified with love in Lesya Ukrainka's poetry; some nuances of this identification are illustrated based on examples from different poems. Analysis of in Lesya Ukrainka's miniature «Happiness» allowed revealing some contradictions in the way happiness was depicted by the author. By means of hermeneutic approach the attempt was made to shade light on a deeper hidden meaning of happiness legend by in Lesya Ukrainka.

Keywords: happiness, love, suffering, freedom, eudaimonism.